

УДК 657.3(075)

*Левченко Н.М.,
д. держ. упр., доцент, завідувач
кафедри обліку і оподаткування,
Животок К.С.,*

Запорізький національний технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ МОНІТОРИНГУ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Постановка проблеми. В умовах інтеграційних перетворень відбувається взаємопроникнення національних економік, наслідком яких є міграція капіталу. Тому кожній державі, у тому числі й Україні, необхідно зосередити увагу на підтриманні стабільності та надійності національної банківської системи, і, зокрема, на забезпеченості достатнім обсягом фінансових ресурсів [5], оскільки ефективність діяльності банківської системи значною мірою залежить від рівня її капіталізації, іншими словами від фундаменту банківської системи, якістю якого визначається надійність всієї економічної системи та динаміка подальшого розвитку (що доведено багаторічною практикою багатьох країн світу). Водночас рівень капіталізації залежить від рівня економічного розвитку країни з тієї причини, що саме розвиток економіки стимулює розвиток банківської системи [4]. З огляду на це, питання моніторингу капіталізації банківської системи останнім часом набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальними з проблематики капіталізації банківської системи є дослідження західних науковців: А. Бегера, Є. Брігхема, Ч. Вулфена, П. Роуза, Т. Коха, Ф. Мишкіна, Дж. Ф. Сінкі, Л. Мауера та інших. На вивчені питань капіталізації банківської

системи, методів її оцінювання, а також особливостей зближення з міжнародною практикою визначення достатності капіталу зупиняються і відомі вітчизняні науковці такі, як: М. Д. Алексеєнко, А. П. Вожжов, І. Б. Івасів, А. М. Мороз, С. В. Науменкова, В. В. Подплетній, С. М. Савлук, О. О. Чуб та ін. Проте, незважаючи на численні публікації та наявність значної науково-методичної бази щодо капіталізації банківських установ, до тепер існує низка невіршених питань, які й досі є об'єктом активних дискусій серед науковців, банкірів, економістів-практиків та урядовців. Зокрема, одним з невіршених остаточно питань, іншими словами, питань яке вимагає на подальше вивчення, є питання формування єдиного підходу щодо побудови методики моніторингу капіталізації банківської системи.

Постановка завдання. Мета статті полягає у розробці моделі моніторингу рівня капіталізації банківських установ, яка забезпечить якісну оцінку відповідності рівня достатності капіталу банку вимогам, передбаченим Базелем III.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для України, що інтегрується у світове співтовариство, формування стійкої банківської системи стає пріоритетним завданням. Сучасна кризова ситуація, яка склалась у вітчизняному банківському секторі, гальмує розвиток не тільки фінансової системи країни, але й економіки держави загалом. Так, проблеми, пов'язані зі стійкістю банків України, невідповідна якість складових їхнього кредитного портфеля значно впливають на можливість фінансування реального сектору економіки та динаміку заощаджень. Заходи НБУ, які сьогодні здебільшого пов'язані із введенням тимчасової адміністрації, переведення банків у ранг тимчасових учасників Фонду гарантування вкладів та скасуванням ліцензій деяких банків, спрямовані на локалізацію першочергових проблем. Водночас такі заходи тимчасового впливу не вирішують системних проблем, які існували в банківській системі України ще до початку фінансової кризи. Більшість з них обумовлені політичною невизначеністю, розбалансованістю розвитку фінансового ринку, структурними диспропорціями у розвитку вітчизняної фінансової системи тощо. Саме тому перед НБУ зараз постає завдання вирішити не тільки поточні проблеми виходу з кризи, розробити заходи своєчасного реагування та постійного моніторингу капіталізації [3, с. 31].

Капіталізація – фундаментальний процес, економічна суть і кінцева мета якого полягає в підвищенні вартості капіталу, що належить суб'єктам усіх рівнів господарювання, як наслідок, досягнення зростання їхнього фінансового потенціалу та економічної ефективності [2, с. 23].

Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. за № 2121-III капіталізацію банку визнано «як участь у формуванні та/або збільшенні статутних капіталів банків шляхом придбання акцій первинної емісії (часток у статутному капіталі) банку чи акцій додаткової емісії (додаткових вкладів) банків у обмін на державні облигації України та/або придбання зазначених акцій за кошти Державного бюджету України» [6].

Аналогічно поняття капіталізації трактується і в Банківській енциклопедії за видавництвом НБУ, тобто як збільшення обсягу капіталу банку, підвищення вартості банку в зв'язку зі зростанням його ринкової вартості, а також як додатковий випуск акцій з метою збільшення капіталу або спрямування частини доходів (прибутку, дивідендів) на збільшення капіталу банку [1, с. 207-208].

У цілому сутність капіталізації можна розкрити за допомогою кількох десятків визначень, у кожному з яких відображаються її різні аспекти. Тому в кожному з визначень розкривається сутність окремих складових капіталізації. Не вдаючись до подальшого детального вивчення позиції різних учених щодо поняття капіталізації, зазначимо таке: загалом капіталізація представляє реальний процес формування додаткової вартості та її перетворення на капітал, має переважно фінансову складову, взаємодіє з нею, але не зводиться лише до фінансової складової. [2, с. 24].

Згідно ЗУ «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» за № 913-VIII від 24.12.2015 р. кожен банк зобов'язаний здійснювати капіталізацію з метою забезпечення дотримання показника достатності капіталу першого рівня у розмірі не менше 7 відсотків з урахуванням необхідності дотримання нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу у розмірі не менше 10 відсотків та показника достатності капіталу першого рівня у розмірі не менше 4,5 відсотка, розрахованих за базовим та песимістичним макроекономічними сценаріями відповідно на період 2014-2016 років [7].

Виключно важлива роль у капіталізації банківських установ належить моніторингу рівня достатності капіталу.

Під моніторингом рівня достатності капіталу слід розуміти комплекс наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, які забезпечують систематичний контроль (стеження) за станом та тенденціями розвитку банківських установ, зокрема, та банківської системи в цілому.

Головною метою моніторингу стійкості банківської системи є попередження кризових явищ. За результатами моніторингу рівня достатності капіталу КМУ у визначеному ним порядку за пропозицією Національного банку України, приймає рішення щодо учасників у капіталізації банків.

Проте, як видно з рис. 1, функції моніторингу не обмежуються лише спостереженням за стійкістю банківської системи, а і виступають ефективною координуючою системою забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням розвитку банківської системи і банківським регулюванням та наглядом [3, с. 34].

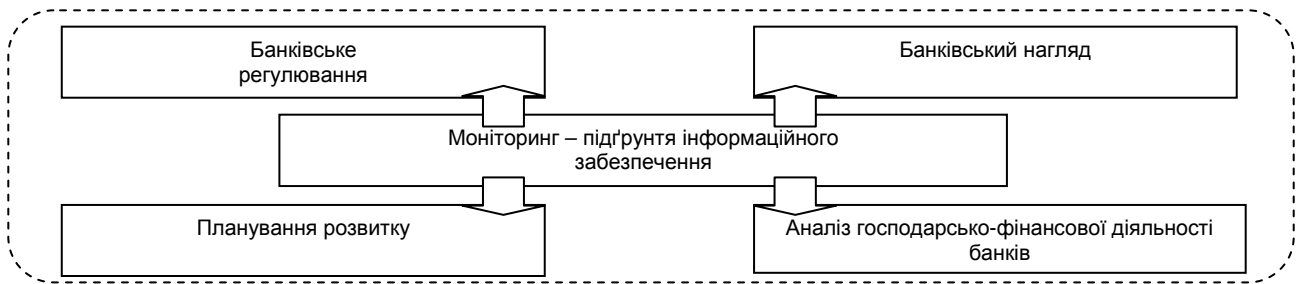

Рис. 1. Моніторинг рівня достатності капіталу

Джерело: складено за [3]

Методологічно капіталізацію банківської системи пропонується досліджувати з таких позицій: по-перше, з позиції сукупного капіталу (реальна капіталізація); по-друге, з позиції вартості акцій банку на вторинному фондовому ринку та вартості бізнесу в цілому (капіталізація як фінансове явище); по-третє, з позиції достатності капіталу (капіталізація в контексті її достатності для покриття ризиків); по-четверте, з позиції чинника економічного зростання, як оцінний показник участі банківської системи в розвитку економіки країни (індикативна капіталізація) [2, с. 25]. Виходячи з цього, на сучасному етапі розроблено низку різноманітних моделей моніторингу рівня достатності капіталу банківської системи, кожна з яких відрізняється науковим підходом:

- 1) трирівнева модель довіри до банківської системи – описує методичні підходи до завоювання банками довіри потенційних клієнтів;
- 2) модель механізму зростання банківського капіталу – основною метою даної концептуальної моделі є створення стабільної та надійної банківської системи;
- 3) модель макроекономічних та мікроекономічних показників визначення достатності капіталу – розрахунок даних показників дає змогу встановити загальний рівень капіталізації банківської системи країни, порівняти з іншими країнами;
- 4) модель поетапного алгоритму визначення капіталізації банку – дана модель включає показники, які відображають розмір капіталу банку, його ринкову вартість, ефективність системи управління залученими коштами, а також прибутковість активних операцій банку та емісії;
- 5) логіко-структурна функціональна модель до капіталізації – базується на виявленні причин, що зумовлюють необхідність у збільшенні капіталу, виконанні комплексного оперативного та стратегічного аналізу функціонування банку з врахуванням ринкової кон'юнктури, з'ясуванні оптимальних джерел залучення внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Проте жодна з моделей моніторингу капіталізації банківської системи не побудована за регуляторним підходом, на застосування якого вимагають прийняті Базельським комітетом з питань банківського нагляду в грудні 2010 р. два документи – «Базель III: Загальні регуляторні підходи до підвищення стійкості банків і банківських систем» [8] і «Базель III: Міжнародні підходи до вимірювання ризику ліквідності, стандарти і моніторинг» [9], тобто не враховують вимоги щодо достатності капіталу банку відповідно до Базеля III (рис. 2).

Регулятивний капітал – 8%				
Капітал першого рівня (Tier 1 Capital – going concern capital) 4.5%		Капітал другого рівня (Tier 2 Capital – going concern capital)		2.5%
Базовий капітал (Common Equity Tier 1)	Додатковий капітал	Капітал другого рівня	Буферний капітал	Контрциклічний капітал
1. Звичайні акції. 2. Емісійний дохід за інструментами, що входять до базового капіталу першого рівня. 3. Нерозподілений прибуток мінус дивіденди. 4. Інший сукупний дохід і розкриті резерви. 5. Звичайні акції, емітовані консолідованими дочірніми фірмами. МІНУС КОРЕКЦІЇ.	1. Інструменти, що відповідають вимогам до додаткового капіталу першого рівня та відповідний емісійний дохід. 2. Інструменти у володінні третіх осіб, емітовані консолідованими дочірніми фірмами. МІНУС КОРЕКЦІЇ.	1. Інструменти, що відповідають вимогам до капіталу другого рівня, і відповідний емісійний дохід. 2. Інструменти у володінні третіх осіб, емітовані консолідованими дочірніми фірмами. 3. Певні види резервів під втрати від кредитування.	Збільшує базовий капітал (БК) першого рівня. Поповнюється лише за умови досягнення необхідного рівня БК. Частина прибутку обов'язково спрямовується на поповнення капіталу.	Створення запасів проти циклічності банківського бізнесу. Очікується нечасте застосування.

Рис. 2. Вимоги достатності капіталу банку відповідно до Базеля III

Джерело: [2]

Вважаємо, що модель моніторингу рівня достатності капіталу банківських установ, зокрема, та банківської систем в цілому повинна набувати наступного вигляду (рис. 3).

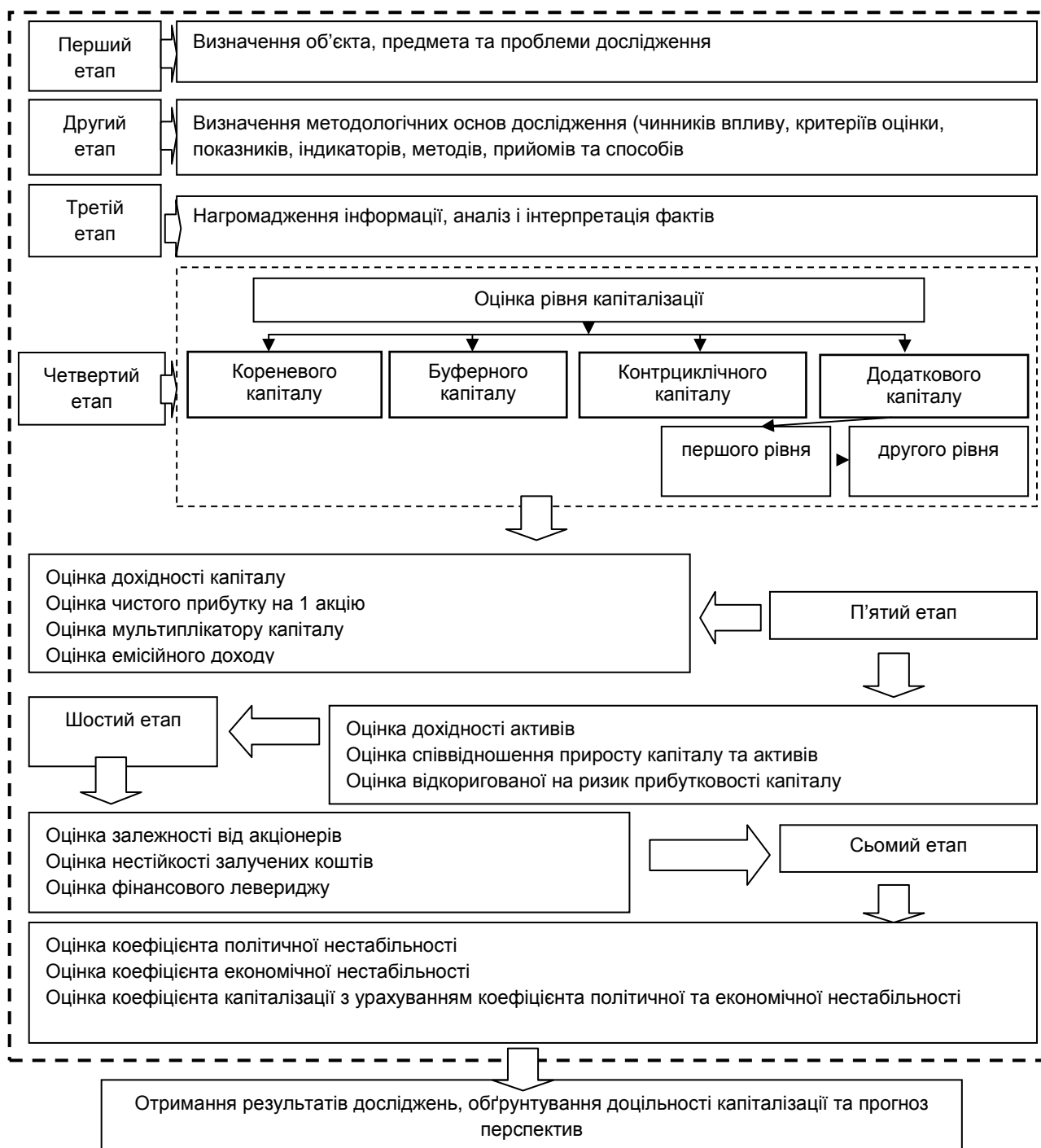

Рис. 3. Модель моніторингу капіталізації банківської системи

Джерело: авторське бачення

Об'єктом моніторингу має бути величина капіталу банку, значення якої використовується, з одного боку, регулюючими органами для здійснення ефективного пруденційного нагляду за банками (концепція регулятивного капіталу), а з другого – самими банківськими установами для визначення та мінімізації ризиків (концепція економічного капіталу) [2, с. 26].

Оцінка капіталізації за кожним з видів капіталу має здійснюватися з урахуванням відхилень фактичного обсягу від мінімального, оптимального та максимально допустимого рівня відповідного виду капіталу. До того ж оцінювати капіталізацію слід з урахуванням не тільки внутрішніх характеристик банку, а й з урахуванням характеристик зовнішнього середовища.

Запровадження на практиці запропонованої моделі моніторингу сприятиме підвищенню якості оцінки рівня капіталізації як окремих банківських установ, так і банківської системи в цілому.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, щоб вирішити проблему щодо підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, доцільно систематично здійснювати моніторинг капіталізації банківських установ щодо дотримання вимоги достатності капіталу банку відповідно до Базеля III.

Бібліографічний список

1. Банківська енциклопедія / [Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменкова С.В.] ; Центр наукових досліджень Національного банку України. – К. : Знання, 2011. – 504 с.
2. Диба М. Методологічні підходи до трактування сутності капіталізації банківської системи / М. Диба // Вісник НБУ. – 2014. - Січень. – С. 22-29.
3. Довгань Ж. Індикатори та моніторинг фінансової стійкості банківської системи / Ж. Довгань // Вісник ТНЕУ. – 2011. - № 2. – С. 31-35.
4. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України: сьогодні та перспективи / В. Міщенко // Вісник НБУ. – 2013. – Липень. – С. 11-13.
5. Подплетній В.В. Капіталізація банківської системи як фактор макроекономічної стабільності / В.В. Подплетній [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat../26.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat../26.pdf).
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
7. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків : Закон України від 24.12.2015 р. № 913-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-19>.
8. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system, available at: http://www.lw.com/upload/pubContent/_pdf.
9. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.

References

1. Arbuzov, S.H., Kolobov, Yu.V., Mishchenko, V.I. and Naumenkova, S.V. (2011), *Bankivska entsyklopediia* [Banking encyclopedia], Tsentr naukovykh doslidzhen Natsionalnoho banku Ukrainy, Znannia, Kyiv, Ukraine, 504 p.
2. Dyba, M (2014), "Methodological approaches to the interpretation of the essence of capitalization of the banking system", *Visnyk NBU*, sichen [January], pp. 22-29.
3. Dovhan, Zh. (2011), "Indicators and monitoring of the financial stability of the banking system", *Visnyk TNEU*, no. 2, pp. 31-35.
4. Mishchenko, V. (2013), "The capitalization of the banking system of Ukraine: today and prospects", *Visnyk NBU*, lypen [July], pp. 11-13.
5. Podplietnii, V.V. "The capitalization of the banking system as a factor of macroeconomic stability", available at: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat../26.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat../26.pdf) (access date September 25, 2016).
6. Verkhovna rada Ukrainy (2000), *Pro banky i bankivsku diialnist* [About banks and Banking Activity], Zakon Uktainy dated 07.12.2000 no. 2121-III, available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (access date September 25, 2016).
7. Verkhovna rada Ukrainy (2015), *Pro zakhody, spriamovani na spriyannia kapitalizatsii ta restrukturyzatsii bankiv* [About actions aimed at promoting capitalization and restructuring of banks], Zakon Ukrainy dated 24.12.2015 no. 913-VIII, available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-19> (access date September 30, 2016).
8. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system, available at: http://www.lw.com/upload/pubContent/_pdf (access date September 25, 2016).
9. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf> (access date September 25, 2016).

Левченко Н.М., Животок К.С. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ МОНІТОРИНГУ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Мета полягає у розробці моделі моніторингу рівня капіталізації банківських установ, яка забезпечить якісну оцінку відповідності рівня достатності капіталу банку вимогам, передбаченим Базелем III.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження став діалектичний метод, який дозволив вивчити місце та функції моніторингу капіталізації банківської системи. Графічний метод використано при побудові моделі моніторингу рівня капіталізації банківських установ. Завдяки методам аналізу й синтезу зроблено висновки щодо необхідності та доцільності практичного застосування результатів дослідження.

Результати. В ході дослідження доведено, що для України, яка інтегрується у світове співтовариство, формування стійкої банківської системи стає пріоритетним завданням. Обґрунтовано потребу удосконалення

моделі оцінки достатності капіталу банку. Запропоновано модель моніторингу капіталізації банківських установ, яка дозволить встановити відповідність рівня достатності капіталу банку вимогам, передбаченим Базелем III.

Наукова новизна полягає в розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення моделі моніторингу капіталізації банківських установ, яка дозволить встановити відповідність рівня достатності капіталу банку вимогам, передбаченим Базелем III.

Практична значущість. Запропонована модель моніторингу капіталізації банківської системи забезпечить якісне оцінювання рівня достатності капіталу банківських установ в теперішньому та майбутньому часі, стане підґрунтям для планування та прогнозування капіталізації, дозволить здійснювати постійний контроль за рівнем достатності капіталу банківських установ у відповідності до вимог передбачених Базелем III, попереджати загрози виникнення кризових ситуацій та забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективного управління банківською системою в цілому.

Ключові слова: моніторинг, капіталізація, капітал банківської установи, капіталізація банківської системи, достатність капіталу.

Levchenko N.M., Zhyvotok K.S. IMPROVEMENT OF A TECHNIQUE MONITORING CAPITALIZATION OF THE BANKING SYSTEM

Purpose is to develop a model for monitoring the level of capitalization of banks, which will provide a qualitative assessment of compliance of the bank's capital adequacy requirements set by Basel III.

Methodology of research. The methodological basis of the study was a dialectical method that allowed to explore the place and function of monitoring the capitalization of the banking system. Graphical method used in the model monitoring the level of capitalization of banks. Through methods of analysis and synthesis of conclusions on the need and feasibility of practical application of research results.

Findings. The study proved that for Ukraine, which is integrated into the world community, the formation of a stable banking system is a priority. Grounded need improvement model assessment of capital adequacy of the bank. The model of monitoring the capitalization of banks, which will allow establish a correspondence the bank's capital adequacy requirements set by Basel III.

Originality is to develop practical recommendations for improving the monitoring model capitalization of banks, which will allow establish a correspondence the bank's capital adequacy requirements set by Basel III.

Practical value. The model of monitoring the capitalization of the banking system that will provide qualitative evaluation of capital adequacy of banking institutions in the present and future time, will become the basis for planning and forecasting capitalization will allow for continuous monitoring of the level of capital adequacy of banks in accordance with the requirements stipulated by Basel III, to prevent threats crisis situations and to ensure to make informed management decisions on the effective management of the banking system as a whole.

Key words: monitoring, capitalization, capital of banking institutions, the capitalization of the banking system, the capital adequacy.

Левченко Н.М., Животок Е.С. УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ МОНИТОРИНГА КАПИТАЛИЗАЦИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ

Цель состоит в разработке модели мониторинга уровня капитализации банковских учреждений, которая обеспечит качественную оценку соответствия уровня достаточности капитала банка требованиям, предусмотренным Базелем III.

Методика исследования. Методологической основой исследования стал диалектический метод, который позволил изучить место и функции мониторинга капитализации банковской системы. Графический метод использован при построении модели мониторинга уровня капитализации банковских учреждений. Благодаря методам анализа и синтеза сделаны выводы о необходимости и целесообразности практического применения результатов исследования.

Результаты. В ходе исследования доказано, что для Украины, который интегрируется в мировое сообщество, формирование устойчивой банковской системы становится приоритетной задачей. Обоснованно необходимость усовершенствования модели оценки достаточности капитала банка. Предложена модель мониторинга капитализации банковских учреждений, которая позволит установить соответствие уровня достаточности капитала банка требованиям, предусмотренным Базелем III.

Научная новизна состоит в разработке практических рекомендаций по усовершенствованию модели мониторинга капитализации банковских учреждений, которая позволит установить соответствие уровня достаточности капитала банка требованиям, предусмотренным Базелем III.

Практическая значимость. Предложена модель мониторинга капитализации банковской системы, которая обеспечит качественное оценивание уровня достаточности капитала банковских учреждений в настоящем и будущем времени, станет основой для планирования и прогнозирования капитализации, позволит осуществлять постоянный контроль за уровнем достаточности капитала банковских учреждений в соответствии с требованиями Базеля III, предупреждать угрозы возникновения кризисных ситуаций и обеспечить принятие обоснованных управленческих решений по эффективному управлению банковской системой в целом.

Ключевые слова: мониторинг, капитализация, капитал банковского учреждения, капитализация банковской системы, достаточность капитала.